

909

crkva u svijetu

godina XX • broj 2 • split • 1985

SVIJETLI LIK I POVIJESNO DJELO DON FRANE BULIĆA*

Drago Šimundža

Ugledni znanstvenik, arheolog, Bulić se s pravom ubraja u velikane duha koji su nesebično živjeli za istinske vjerske, znanstvene i narodne ideale. Svećenik oltara, don Frane je bio istodobno svećenik znanosti, narodne samobitnosti i humanih težnja: istine, pravde, slobode i pravičnog mira u svijetu.

Bonum ex integra causa — kaže stara ljudska mudrost. To otprilike znači: Dobro se mjeri po cjelokupnom ostvarenju. Život je strog kritičar, povijest također. Ako su don Frani priznali — a jesu — uspjeh i veli-

* U povodu 50. obljetnice smrti don Frane Bulića, uzorna svećenika i našeg najpoznatijeg arheologa, Nadbiskupski ordinarijat i teologija u Splitu upriličili su njemu u čast 3. studenoga 1984. spomen-zbor s tri glavne točke: *znanstveno-komemorativnim predavanjima, komemoracijom na njegovu grobu na Manastirima i misom zadušnicom u katedrali sv. Duje*. (Spomen-zbor je organizirao rektor Teologije dr. Josip Marčelić u suradnji s prof. povijesti Slavkom Kovačićem i urednikom *Crkve u svijetu* dr. Dragom Šimundžom.) Budući da u ovom broju naše revije donosimo glavninu predavanja sa spomen-zbora, i naš smo uvodnik posvetili don Frani. Ovo je u stvari dio komemorativnog govora koji je glavni urednik *Crkve u svijetu* održao na don Franinu grobu 3. studenoga 1984. (Bulićevu su obljetnicu komemorirale i naše najveće kulturne institucije, posebno Akademija i Arheološki muzej u Splitu koji je organizirao opsežan znanstveni simpozij i bogatu izložbu. Objavljeni su također don Franini radovi, knjige, i brojni prilozi o njegovu liku i znanstvenoj reputaciji.)

činu, priznali su mu i priznajemo mu ne samo zbog njegovih otkrića, nego prije svega zato što je bio cjelovita ličnost. Plemenitost njegova duha i žar srca, snaga volje i moć intelekta u njemu su sinhronizirano djelovali u skladu s moralnim, religioznim i znanstvenim načelima, u praktičnim ostvarenjima. Bio je izuzetan znanstveni radnik, plemenit čovjek i uzoran svećenik.

Don Frane je tijekom svojih istraživanja iznio na vidjelo zakopano blago stare Salone i srednjovjekovnog Solina: duhovno i kulturno, povijesno i nacionalno bogatstvo naše prošlosti, korijenje i svjedočanstvo našeg tužnoga, narodne samosvojnosti i duhovne ravnopravnosti u povijesnom zajedništvu kultura i naroda. Svojski se prihvatio pionirskog posla i svojim entuzijazmom, stručnošću i vidovitošću, u stvari svojim savjesnim i upornim trudom, stvorio besmrtno djelo, na čemu će mu trajno ostati zahvalna naša povijest, Crkva i narod, znanost i kultura, dapače, Evropa i bijeli svijet, jer je svojim radom zažudio ne samo našu nego i svjetsku znanost i kulturu. Posebno će mu biti harni naša arheologija i historiografija, Arheološki muzej u Splitu i splitska nadbiskupija, u kojoj je vršio svoju svećeničku službu. — Našu je arheološku znanost, tako reći, na samom njezinu početku podigao do svjetske razine, tako da je već tada, što joj poslije ne polazi lako za rukom, bila na vrhuncu svog svjetskog uspjeha i slave.

Izuzetne su Buličeve zasluge i otkrića. Podsjetimo ovdje samo na don Franina starokršćanska groblja i bazilike (uz koje se nalazimo), na golemu arheološku, epigrafičku i povijesnu građu pod općim nazivom SALONA CHRISTIANA. Koliko je tu don Frane radio i kakve je sve dragocjene rezultate u baštinu predao!

No, nisu manje vrijedni — dapače! — ni njegovi dragocjeni pronalasci iz naše nacionalne prošlosti. Ovdje su nedaleko od njegova groba Rižinice, Gospin otok, Bijaći. Sjetimo se samo ulomka i natpisa s luka oltarne pregrade iz Trpimirove zadužbine, ostataka Zvonimirove krunidbene bazilike i natpisa s nadgrobnne ploče hrvatske kraljice Jelene, tog epochalnog otkrića u našoj arheologiji i historiografiji. Na vijest o don Franinu pronalasku po našim su crkvama zvana zvonila, a na Akademiji je u Zagrebu podignuta nacionalna hrvatska zastava. Don Frane je ostvario svoj nacionalni san, koji je aforistički izrazio riječima: Iz zemlje kamen, iz kamena povijest, iz povijesti svijest! S oduševljenjem se već tada don Frani, velikom rodoljubu i miroljubivom kozmopolitu, aklamiralo, jer je u času kad su nam neki iznutra i izvana nijekali samobitnost i narodnu državnost iz zemlje izvukao dokumenat, star malne već tada kad ga je otkrio — 1898. godine — 1000 godina, koji je glasno progovorio.

Ukratko, don Frane — na temelju svojih neumornih istraživanja i uspješnih otkrića, znanstvenih vrednovanja i stručnih, znanstvenih tumačenja i prezentiranja naše prošlosti i njezine kulturne baštine, u nas i u svijetu — mijenja odnose i mišljenja u svjetskoj znanosti i našoj historiografiji. Naravno, nama na korist.

Redali su se, kako nam je poznato, Buličevi radovi i uspjesi. Trajno nas je zažudio. Ne možemo ih i nećemo zaboraviti. Međutim, u ovom kome-

morativnom času, htio bih čitavo don Frano djelo, sav onaj entuzijizam, trud i uspjehe — don Franu kao stvarnost i legendu — jednostavno povezati i doživjeti. U tom smislu dok ističem njegova znanstvena postignuća, stalno mi je pred očima njegov cjeloviti lik. Taj lik je zapravo nosilac i stvaralac cjelokupnog Bulićeva djela. Jer, nije on postigao ono što je učinio i postigao nekim sretnim udarcem »mašklina«, nego svojim marom i žarom, mišlju i upornim radom, srcem i dušom, cijelim svojim bićem, umom i rukom. U njemu su se našle etička vrлина i znanstvena sposobnost, rodoljubna ponesenost i kozmopolitiska širina.

To je zapravo bio don Frane Bulić: znanstvenik i trudbenik, pregalac i animator, stručnjak i entuzijast — čovjek, kako je sam rekao mlade-mu bratu kad ga je upitao što će biti: č o v j e k koji je strastveno i predano gorio i živio za svoj narod, svoju vjeru i svoje djelo.

S tim u vezi, prema spomenutom načelu »*bonum ex integra causa*«, usuđujem se potvrditi da nije Bulićeva veličina samo u njegovim znanstvenim otkrićima nego u potpunosti njegove osobe: u snazi i primjernosti njegove volje i duha, inteligencije i praktične akcije, opće humanosti i nacionalne svijesti, u savjesnosti, ljubavi i žaru prema vjeri i znanosti, Bogu i čovjeku, duhovnim vrednotama i ljudskom dostojanstvu. To je bio put i metoda, potpora i poticaj Bulićeva rada i života.

U svom plemenitom nastojanju i radu na korist čovjeka i čovječanstva nije zastajao ni pred kakvim uspjesima niti je prezao pred ikakvim smetnjama i poteškoćama. Slava ga nije zanosila, priznanja nisu umrtvila. Ako je trebalo — a to je i učinio kao ravnatelj splitske gimnazije — radije se odriče službe i karijere nego svog dostojanstva, rodoljublja i znanstvenog poziva koji je u njemu gorio. Nošen tom vatrom, uporno traži istinu, bori se za pravdu, zastupa slobodu. Neumorno djeluje i mladenački planira, nadilazeći sve zapreke. Cilj mu je bio uvijek više, uvijek naprijed. Zbog toga, što je više uspijevaao, to je u duhu svojih načela još požrtvovnije i upornije služio svojim idealima.

Evo kako je sam zapisao 31. listopada 1929. na dan svoje dijamantne mise, kad je, osnovavši zakladu za mlade studente, pomišljao na nasljednike: »U ovim osudnim časovima, kad se nalaziš na pragu vječnosti, gdje vlada, kako naš Marulić kaže, 'sine lite quies et sine nocte dies', i kad vidiš kako je boravak na ovoj trudnoj zemlji prolazan i trenutačan, a kako je golem razmak između postavljenih zadataka i izvršena rada, onda čovjek i nehotice mora da svrati svoj pogled na minule dane i da traži sebi srodne duše, koje će taj rad nastaviti [onim istim žarom i ljubavlju što je u njemu disala i plamsala sve do zadnjeg daha; — duše koje će jačim poletom ispuniti neizvršene zadatke... i iscijeliti rane nanešene u ovo doba — 'saeva et infesta virtutibus tempora' — vječnim načelima znanosti i istine, skupim tečevinama dobre tradicije, poštovanja i čuvanja vedre umjetnosti i nepomućene skladnosti.«

Nakon kratkog razmišljanja nastavlja: »No dižući opet svoju dušu u nebeske visine, zahvaljujem milostivom Bogu, što me je do ovih godina uzdržao u dobru zdravlju i duševnom i tjelesnom, i u onoj snažnoj volji

i odlučnosti da do kraja ustrajem na polju svoga zvanja, u službi Crkve, Naroda i Znanosti, u borbi za istinu i pravicu.»*

Rijetko je koji kulturni djelatnik tako široko stvari zahvaćao i tako intenzivno s njima živio kao don Frane Bulić. Ponesen nesebičnim predanjem, znao je pri tome u svom žaru biti impulzivan i oštar, kritičar, ali je uvijek bio istinoljubiv i pravičan. Bio je, štono riječ, čovjek od komada, jedinstven i cjelovit, sustavan, jasan i načelan. Imao je svoj stav i čvrste principe.

Do smrti je, do svoje 88. godine, takav ostao te predano i savjesno radio na svom humanom i za našu znanost dragocjenom poslu. Djelovao je zapravo i zračio cijelim svojim bićem, puninom ličnosti. Uvijek načelno i primjerno, na svom svećeničkom i, šire, na znanstvenom, religiozno-etičkom i društveno-političkom području. Zato je u svojoj oporuci i mogao uvjerljivo i iskreno napisati: »Božjom pomoću nastojao sam u svojem životu vršiti svoje dužnosti prema Bogu, prema svojemu staležu, prema svojem hrvatskom narodu i prema znanosti, koju sam idealno prigrlio.«

* Utvrdivši izvore za svoju zakladu, za potporu mladim studentima arheologije i povijesti umjetnosti, Bulić dodaje: »Ovu sam svoju zadnju odluku zamislio sjedeći do svojeg zadnjeg počivališta u Atriju bazilike mučenika u Manastirima u Solinu, gdje ću počivati kao peccator et indignus presbyter... Na ovom mjestu se već danas skrušeno molim, da moja duša *Boni Pastoris humeris reportata, Sanctorum consortio perfrui mereatur* (da moja duša, 'ponesena na ramenima Dobroga Pastira, zasluži uživati blaženstvo Svetih').«

DON FRANE BULIĆ — SA VIE ET SON OEUVRE

Ce numéro de notre revue est dédié au grand érudit croate Mgr Frane Bulić à l'occasion du 50e anniversaire de sa mort. L'un des plus éminents représentants de l'archéologie classique, chrétienne et croate, Frane Bulić est né le 4 octobre 1846 au village de Vranjic, près de Split.

En tant que jeune prêtre il a étudié à Vienne la philologie classique et s'est consacré surtout à l'archéologie et à l'épigraphie. Après avoir enseigné au lycée classique de Split, en 1896 il fut mis à la retraite en qualité de professeur de cette école. Depuis lors, il dédie toutes ses forces aux recherches sur les sites antiques — particulièrement sur la Salone paléochrétienne — et à l'étude du Palais de Dioclétien, situé dans la ville voisine de Split. Il a pris la direction du Musée archéologique dans cette même ville, la conduite des fouilles salonitaines et, en même temps, il accepte la tâche de conservateur des monuments historiques et culturels de la Dalmatie centrale. Le nombre des publications et articles archéologiques de Bulić est énorme, surtout en ce qui concerne le matériel épigraphique, dont la plus grande partie est entrée dans le *Corpus inscriptionum latinarum* de Mommsen.

C'est avec une ferveur particulière qu'il étudiait et publiait les monuments archéologiques croates du haut Moyen Age, découverts sur le territoire de la Dalmatie qui était, à l'époque, le centre de l'Etat croate. Il a écrit d'innombrables articles, publié de nombreuses brochures et plusieurs livres du domaine de sa multiple activité. Surtout dans son *Bulletin d'Archéologie et d'Histoire dalmates*.

Les services qu'il a rendus au Musée Archéologique de Split avec lequel il a été le plus intimement lié pendant un demi-siècle, pour lequel il a fait construire un nouveau bâtiment, qu'il a rempli de précieux monuments et où il a formé une riche bibliothèque spécialisée — sont inappréciables.

Mgr Bulić est mort à Zagreb le 29 juillet 1934 et repose dans l'antique sarcophage de marbre, proche des ruines de l'église paléochrétienne de Manastirine à Solin (Salone). Sa grande valeur fut reconnue de son vivant et il fut membre honoraire de nombreuses sociétés scientifiques yougoslaves et étrangères. Peu après sa mort un monument lui fut élevé à Zagreb. (Cfr Ivan Ostojčić, *Korespondencija — Correspondance Frane Bulić-Hippolyte Delehaye*, CUS, Split, 1984, 14—15.)

Dans ce numéro on a publié des relations du colloque sur Mgr Bulić, sa vie et son oeuvre, qui était organisé à l'occasion du 50e anniversaire de sa mort.